

УДК 338.432:331.101.6

Васильєва О.О., к. ф.-м. н., доцент (olena.vasilyeva@gmail.com)[©]
Запорізький національний технічний університет

ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті розглядаються соціальні та економічні індикатори й критерії сталого розвитку сільського господарства України. Визначене місце продуктивності праці в системі сталого розвитку як однієї з основних стратегічних умов економічного зростання. Зазначено, що ключовими проблемами сучасного розвитку аграрного сектора економіки України є низький рівень соціальної складової, технологічної бази та впровадження інновацій. Охарактеризовано методи вимірювання продуктивності праці, наведено оцінку її сучасного стану. Запропоновано ряд заходів, спрямованих на підвищення продуктивності праці.

Ключові слова: сталий розвиток, індикатори сталого розвитку, сільське господарство, персонал, продуктивність праці, резерви продуктивності праці, мотивація, оплата праці.

Постановка проблеми. Сталий розвиток сільськогосподарської галузі забезпечує підвищення життєвого рівня всього населення, оскільки від нього залежить продовольча та екологічна безпека людства. Сільське господарство є системоутворюючим в національній економіці, оскільки забезпечує розвиток переробних галузей та утворює ринок продовольства. Одним із індикаторів розвитку сільськогосподарського підприємства чи галузі в цілому виступає продуктивність праці, яка є важливою умовою добробуту населення, провідним критерієм соціально-економічного прогресу суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам зростання продуктивності праці в сільському господарстві та економічних аспектів використання праці як фактора сільськогосподарського виробництва присвячені праці багатьох вітчизняних вчених-економістів, зокрема, А.Г. Бабенка, О.А. Богущького, В.В. Вітвіцького, В.К. Горкавого, В.С. Дієсперова, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, Т.І. Олійник, П.Т. Саблука, А.Д. Чикуркової. Проте високий динамізм соціально-економічних та політичних чинників розвитку сільськогосподарської галузі потребує коректив у формуванні та використанні трудових затрат, дієвого мотиваційного механізму. Концепція сталого розвитку сільського господарства потребує обґрунтування та удосконалення підходів щодо управління продуктивністю праці в сільському господарстві.

Мета статті. Визначити місце продуктивності праці в системі критеріїв сталого розвитку сільського господарства України та окреслити напрями її зростання.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток сільського господарства, за визначенням Інституту сталого розвитку, базується на засадах збалансованості виробничої та соціальної сфер з метою задоволення життєвих потреб нинішнього та майбутнього поколінь. Цей принцип повною мірою відображає дефініція зростання продуктивності праці, яка безпосередньо залежить від трудової мотивації. До ключових проблем розвитку аграрного сектора економіки України можна віднести низьку конкурентоспроможність та високу собівартість сільськогосподарської продукції, незадовільний стан техніко-технологічної модернізації, низька ефективність впровадження наукових розробок та інновацій в агропромислове виробництво, недостатньо розвинена інфраструктура ринку сільськогосподарської продукції, дефіцит висококваліфікованих кадрів, низька якість життя сільського населення, поглиблення демографічної кризи в сільській місцевості. Недосконалі механізми мотиваційного впливу на працівників сільськогосподарської галузі призводять до зниження продуктивності та ефективності праці.

Одним з ключових завдань сталого розвитку сільського господарства є забезпечення економічного, соціального, демографічного та духовного розвитку, які, в свою чергу, визначаються соціальними та економічними індикаторами. До соціальних індикаторів відносять демографічну ситуацію, стан освіти, розвиток інфраструктури, поінформованість суспільства. Група економічних індикаторів включає фінансові та матеріальні ресурси, новітні технології. Сталий розвиток сільського господарства передбачає зменшення питомої ваги зайнятих у виробництві продукції сільського господарства за рахунок збільшення їх кількості у переробній галузі та інфраструктурі.

Сучасними ознаками сталого розвитку сільського господарства повинні бути коеволюція та використання ресурсозберігаючих технологій, що є необхідною умовою прогресу. Всі зазначені індикатори задіяні в процесі підвищення продуктивності праці, рівень якої згідно з розробленою Міністерством аграрної політики та продовольства України Стратегією розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року планується збільшити у два рази, а зростання середньомісячної заробітної плати довести до середньої по галузях економіки.

Ефективне управління продуктивністю праці з метою її підвищення передбачає її вимірювання, оцінку, аналіз чинників, факторів та резервів її зростання.

На практиці застосовуються натуральний, трудовий та вартісний методи вимірювання продуктивності праці залежно від способу визначення обсягів виготовленої продукції. Натуральний метод визначення продуктивності праці полягає в обчисленні умовно-натуральних одиниць продукції, що вироблені одним середньообліковим працівником за певний період. Трудовий метод вказує співвідношення нормованого часу до фактично відпрацьованого. Вартісний метод характеризує вартість продукції, випущеної протягом певного періоду, що припадає на одного середньооблікового працівника [1, с.57].

Рівень продуктивності праці визначають зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні чинники (соціально-економічний стан сільського господарства та сільських поселень, інфраструктура, матеріально-технічне забезпечення галузі) кількісно характеризують ступінь використання персоналу та виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств. Внутрішні чинники (механізація та автоматизація виробництва, підвищення якості сировини, удосконалення організації та дисципліни праці, удосконалення мотивації та стимулювання праці, розвиток персоналу) забезпечують результати роботи підприємств [2, с.24].

Оцінка сучасного стану продуктивності праці в сільському господарстві показує її невідповідність сучасним вимогам. Рівень продуктивності праці, незважаючи на наявні в Україні сприятливі природні ресурси, є значно нижчим від продуктивності праці розвинутих європейських країн та не набагато перевищує за цим показником деякі країни СНД [3, с.29]. Динаміка ж продуктивності праці та середньомісячної заробітної плати виявляє стійку негативну тенденцію до зростання випереджаючими темпами заробітної плати порівняно з темпами росту продуктивності праці [3, с.30]. Цей факт свідчить про недосконалість механізму формування оплати праці у сільському господарстві.

Структура витрат на виробництво продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах включає витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, матеріальні витрати, які ввійшли до собівартості продукції, амортизацію та інші витрати, включаючи оплату за оренду. За 2012 рік на оплату праці витрачено лише 9,4%, на соціальні заходи – 3,4%, в той час як майже 69% складала матеріальні затрати [4], що підтверджує низьку мотивацію праці та недосконале матеріально-технічне забезпечення. Заробітна плата у сільському господарстві є найнижчою в сфері матеріального виробництва.

Демографічна ситуація як один із соціальних індикаторів сталого розвитку залишається доволі несприятливою для сільської місцевості - станом на 1 серпня 2011 року сільське населення України складало 31% всього населення, в селах України спостерігається надзвичайно високе демоекономічне навантаження, де кожний працездатний має утримувати більше, ніж одного непрацездатного, що погіршує можливості зростання рівня життя сільського населення [5, с.2].

Найбільш важливим складовим елементом продуктивних сил, передумовою та пріоритетним засобом сталого розвитку є освіта, що визначає стан економічного розвитку підприємств та конкурентоспроможність продукції. Якість та рівень освіти сільської молоді погіршується, постійно збільшуються частка сільського населення, яке має лише базову середню освіту. Така ситуація зумовлена низьким рівнем життя сільського населення, скрутним матеріальним становищем та незадовільним станом загальноосвітніх шкіл. Більшість сіл не мають дошкільних установ, закладів соціально-культурного призначення, внаслідок зменшення кількості дітей шкільного віку 50% сіл не мають середніх

навчальних закладів. Побут сільського населення забезпечений газопроводами у 36% сіл, централізованим водопостачанням у 22% сіл, дорогами з твердим покриттям – 58% сіл, у сільській місцевості каналізацією обладнано лише 21% житлової площі [5, 6].

Сьогодні залишається актуальною проблема кадрового забезпечення в сфері високотехнологічного аграрного виробництва. Інноваційні процеси в сільськогосподарській науці забезпечують близько 430 докторів наук, що становить лише 3% від вітчизняних наукових кадрів вищої кваліфікації [7, с.94].

Кількість та якість основних технічних засобів в сільськогосподарських підприємствах катастрофічно зменшується, що призводить до грубих порушень технологічних регламентів вирощування сільськогосподарських культур [8, с.63].

Рівень продуктивності праці залежить від ступеню використання її резервів, недовикористаних можливостей підвищення ефективності праці. У сільському господарстві основними шляхами підвищення продуктивності праці є збільшення фондозабезпеченості підприємства та фондоозброєності праці, впровадження ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, вдосконалення організації праці, підвищення її інтенсивності. Важливими напрямками зростання продуктивності праці є підвищення соціальних індикаторів: підвищення кваліфікації кадрів для агропромислового комплексу, посилення матеріального стимулювання, поліпшення умов праці та відпочинку.

Підвищення продуктивності праці в сільському господарстві можливе за рахунок збільшення валової продукції, що зумовлена підвищенням урожайності культур, садів та виноградників; економії робочого часу та вивільнення трудових ресурсів з виробничої сфери; а також використовуючи резерви комплексного впливу, які одночасно забезпечують збільшення виробництва продукції та зменшення витрат робочого часу [9].

Висновки. Визначення напрямів зростання продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах дасть змогу на основі науково обґрунтованої політики щодо мотивації та оплати праці, кадрового забезпечення сільськогосподарської галузі, розвитку соціальної сфери села відродити рівень сільськогосподарського виробництва України і таким чином забезпечити сталий розвиток сільського господарства України та зміцнити продовольчу безпеку держави.

Література

1. Дзюба В.І. Продуктивність праці: способи оцінки та вимірювання / В.І. Дзюба // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. – 2013. – Вип. 5. – С. 57-61.

2. Янковий Р.В. Шляхи підвищення продуктивності та результативності праці на підприємстві [Електронний ресурс] / Р.В. Янковий, Т.С. Харченко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 1 (6). – С. 23-26. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>.

3. Васильєва О.О. Стан продуктивності праці у сільському господарстві України / О.О. Васильєва // Економічні інновації. – 2013. – Вип. 54. – С. 26–33.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Бабенко А.Г. Особливості відтворення трудового потенціалу в аграрному секторі України / А.Г. Бабенко, О.О. Васильєва // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 5. – С. 38 - 45.
6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник – К.: ДП "Інформаційно-видавничий центр Держстату України", 2011. – 282 с.
8. Васильєва О.О. Формування кадрової складової інноваційного потенціалу АПК регіону / О.О. Васильєва // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. – С. 60 - 69.
9. Чорна Р.М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково-технічний прогрес галузі [Електронний ресурс] / Р.М. Чорна // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2013. – Вип.23. – С. 126-133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pav_2013_23_22.pdf.

Аннотация

В статье рассматриваются социальные и экономические индикаторы и критерии устойчивого развития сельского хозяйства Украины. Определено место производительности труда в системе устойчивого развития как одного из основных стратегических условий экономического роста. Отмечено, что ключевыми проблемами современного развития аграрного сектора экономики Украины являются низкий уровень социальной составляющей, технологической базы и внедрения инноваций. Охарактеризованы методы измерения производительности труда, приведена оценка ее современного состояния. Предложен ряд мероприятий, направленных на повышение производительности труда.

Summary

The article examines the social and economic indicators and criteria of sustainable development of the Ukrainian agriculture. The place of labor productivity in the system of sustainable development as one of its main strategic conditions of economic growth is determined. It was noted that the key problems of the modern development of the Ukrainian agricultural sector are the low level of social component, technological and innovation bases. The methods of the labor productivity measuring are determined; an estimate of its present state is given. A number of measures directed at labor productivity improving are proposed.

Рецензент – к.е.н., доцент Гачек Т.С.

УДК 631.158:333.88.7

Велієва В.О., к. е. н., доцент[©]*Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва***ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ У СТЕПОВІЙ ТА ЛІСОСТЕПОВІЙ ЗОНАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

У статті досліджено окремі фактори впливу на ефективність використання персоналу у сільськогосподарських підприємствах. Базою дослідження було обрано персонал сільськогосподарських підприємств Харківської області. Усі сільськогосподарські підприємства Харківської області розподілені з урахуванням природно-кліматичних умов на степову та лісостепову. В процесі аналізу було виділено фактори, які за економічною логікою та за вимогами надійності відповідали кореляційно-регресійному аналізу. Фактори, що використовувалися у дослідженні обиралися, з врахуванням структури виробництва, розмірів підприємств та ефективності їх діяльності. В результаті дослідження було встановлено, що при збільшенні розміру підприємства простежується зниження ефективності використання персоналу. Збільшення концентрації виробництва сприяє підвищенню ефективності використання персоналу. Щодо показника ефективності виробництва, то навіть незначне підвищення рівня рентабельності виробництва продукції рослинництва сприяє суттєвому підвищенню ефективності використання персоналу.

Ключові слова: *ефективність, персонал, рентабельність, мультиколінеарність, кореляція, концентрація, лісостеп, степ, стимулювання, продуктивність праці.*

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво України є одним із найбільших і найважливіших секторів економіки. Від рівня його розвитку, стабільності функціонування, особливо сільського господарства, залежать стан економіки і продовольча безпека держави, розвиток зовнішнього і внутрішніх ринків, матеріальний рівень життя населення. Актуальним завданням економічних перетворень є пошук оптимальних шляхів розвитку ринку праці.

На сьогодні для сільського господарства України характерним є нераціональне забезпечення сільськогосподарських підприємств персоналом та низька ефективність його використання. Як наслідок цього, отримуємо спад виробництва та кризові явища в економіці, низький рівень життя та праці на селі, що, значною мірою, обумовлює подальше скорочення персоналу та погіршення його якісних характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Персонал сільськогосподарських підприємств та ефективність його використання постійно знаходяться в полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.